4611
A3294

نیژنی نوغورودده واقع اولان

روسیه مسلمانلری اوچنچی ندوه‌سینک

مقرراتی

۱۶ : ۲۱ آوغوست ۱۹۰۶

قزانده مطبعهٔ کریمیه ۱۹۰۶ سنه

Типо-Литографія Т-го Д-ма „Братья Каримовы" въ Казани.

TÜRK TARİH KURUMU
KÜTÜPHANESİ

١) روسیه مسلمانلرینڭ «نیژنی نوغورد» ده اولان اوچنچی ندوه (سیه‌زد) سینڭ مقرراتی (١)

روسیه مسلمانلرینڭ اوچنچی ندوه‌سی، ١٩٠٦ نچی یلنڭ ١٦ نچی آوغوستندن ٢١ سینه‌قدر دوام ایدن مجلسلرنده، آتیده‌کی مقرراتی وضع ایتدی.

I

نیژنی نوغورده‌ده طوپلانمه‌سنه رخصت ویرلمش روسیه مسلمانلری ندوه‌سی، پروغرامنڭ برنچی نقطه‌سنی مذاکره ایده‌رك کوردی‌که بالفعل تطبیـق ایدلمکده اولان قوانین، اوامر و اعتیادات اداریه، مسلمانلرنڭ حقوق عمومیهٔ مدنیه و دینیه‌لرینه تضییقات وتحدیدات قویمش اولدیغیندن خرستیان مسیونیرلری، مسلمانلر آراسنده دائما قارشیقلق، خوشنودسزلق وحدتی موجب اولیورلر؛ مسیونیرلرنڭ هر صورتله حکومت طرفندن مظهر معاونت اولمقده

---

١) اوشبو مقررات روسیه‌نڭ هر طرفنده ساکن مسلمانلر طرفندن اوقوله‌جغی حیثیتیله جمله‌سی ایچون آڭلاشلماسی یکل عمومی تورك دیلیله قلمه آلنمش وفقط قومیسونلرنڭ معروضاتی (داقلادلری) یازلدقلری صورتله عیناً درج اولنمشدر.

ایدوکلرینه مسلمانلر ایناnمش بولندقلری نظر دقته آلنیرسه بوحالنك آکلاشلمه‌سی سهلدر. حیات معقوله‌نك وجودیچون مهم والزم اولان حریت وجدان وحریت مطبوعات کبی تأمینات، شمدیه قدر موجود اولمادیغندن، مسلمانلر کندی علیهلرنده‌گی مسیونیرلرنك افعالی حقنده نه عمومی ونه‌ده روحانی مطبوعاتده بحث ایده‌مز دیلر. بوحریتلر ١٧ نچی اوکتابر مانیفستیله اعلان اولنمشلرسه‌ده، هنوز بالفعل حیاته کیچمه‌مشلردر.

آز زمان ایچنده، دولته شبهه‌سز بیوك خدمت ایفا ایدن دولت دوماسینك داغیدلماسیله مربوطیتی اولان احوال مذکوره، ذاتا قوهٔ حاکمه طرفندن محکوم اولمش اسکی اصول اداره‌نك تضییقاتی ایله ادارهٔ کیفیه ومحدودیت حقوقیه‌دن پك زیاده زیان کورن مسلمانلر آراسینه یکیدن امنیتسزلك القا ایتدی.

احوال مذکوره‌یه بناءً، صلح وسکون ایله عمر ایدیچی اهل وطنك حیاتنی ایزندن چقاران شمدیگی غایت امنیتسز واغر وضعیتدن قورتولمق ایچون ندوه‌نـك بولدیغی یگانه چاره، دومانـك چابـوق چاغرلماسی ١٧ نچی اوکتابر مانیفستنده‌کی اساسلرنك بالفعل حیاته چقارلمه‌سیدر.

اشبو قرارنامه، ٢٠ نچی آوغوست مجلسنده اوقولدقدن صوکره، ندوه قبول ایدوب برقوپیه‌سنك، تیلیغرام ایله

ناظرلر رئیسنه تقدیمنی هیأت ریاسته(۱) توديع ايتدی .

II

پروغرامانك ايكنچی نقطهسنك مذاكرهسنده – مسلمان مكتب ومدرسهلرينك تماما اصلاحی ونظارتنك روحانيلر الندن آلنوب جماعته ويرلهسی – ندوه ، كندی طرفندن انتخاب اولنان قوميسيونك (۲) معروضاتنی ديگلديكه شودر :

«۱۹۰۶ نچی سنه ۱۶ نچی آوغوستده روسيه مسلمانلرينك نيژنی شهرنده واقع بولغان ۳ نچی مجلسنده مكتب ومدرسهلری حقنده مجلسكه برلائحه ترتيب قيلمق ايچون صايلانمش كاميسيهنك لائحهسی : (۳)

---

۱) ندوهنك منتخب هيأت رياستی : ندوه وهيأت رياستنك رئيسی : علیمردان افندی طوپچيباشف، رئيس رفيقلری: اسماعيل افندی غاسپرينسكی، رشيد افندی ابراهيمف ، عالمجان حضرت بارودی ، شاه حيدر افندی صرتلانف ، عبدالله حضرت آپانای، سيدگرای افندی آلكين، شاهمردان افندی قوشچيغولف، امينجان افندی الهامجانف، علی اسكندر افندی عاشورف، ندوه مستشاری: يوسف افندی آقچورا اوغلی ، مستشار رفيقلری : سليم گرای افندی جانتورين، موسی افندی بيگييف ، مصطفی افندی اسماعيلف شيروانسكی، عبدالله افندی عصمتی .

(۲) اوشبو مكاتب ومدارس قوميسيوننك اعضاسی شونلردر: عبد الله حضرت آپانای (رئيس)، هادی افندی مقصودی (معروضاتچی)، اللهيار افندی آخوندف، محمد علی افندی صالحوف، مصطفی افندی داويدوويچ ، نصرالدين افندی جعفرف، فاتح افندی صادقف، عزيز الله افندی آل بتكف، عبدالرحمن افندی سعيدف، عبدالله افندی بوبی، احمدجان افندی مصطفين، كريم افندی حنفييف عارف افندی خيراللين، اسحاق افندی كزاقوف، نيازمحمد افندی سليمانف.

(۳) اولچهده عرض ايدلديكی وجهله معروضاتلرك لسان واملاسی تغيير ايدلميهرك عيناً قيد اولندی.

« مکتبلر کامیسیه‌سی بوتون روسیه مسلمانلری جمعیتی‌نڭ نیژنیده واقع ۳ نچی مجلسینڭ امری بوینچه اوز خلقمزنڭ دینی، اقتصادی، اجتماعی طرفلرینی قاراب عمومی اوقوهر کمنڭ وهر ملتنڭ اوز تلنده بولووینی مناسب طابدیغی کبی وبوندن باشقه بولغانده تعمیم معارف ایچون هیچ بر اسبابنڭ اثر ایتمیه چگینیده ظاهر طابدی.

«روس لسانینی تعلیم فقط معیشتمز تله‌گان وقتده‌غنه وخلق اوز اختیاری ایله ایسته‌گانده‌گنه فائده‌لی بوله‌چقدر. کوچلاو ایله هیچ بر فائده چقمایاچقدر.

«اشبو ایکی اساسی کوزده‌طوته‌رق، مکتب ومدرسه‌لر کامیسیه‌سی عمومی معارف خصوصنده توبانده یازیلمش ماده‌لرنی بتون روسیه جمعیتی مجلسی‌نڭ حضورینه عرض وتقدیم قیله‌در.

« مکتبلر حقنده:

۱ اهل اسلام ایچون هر قریه‌ده ابتدائی مکتبلر کشاد قیلنسون.

۲ هر بر لازم ومناسب کورلگان دائره‌لرده رشدی مکتبلر آچلسون.

۳ هر مکتبده تعلیم شول مکتبده اوقوچی بالالرنڭ آنا تیللرنده عربی حروفات ایله اجرا قیلنسون.

وابتدائی مکتبلرده روس تلی اوقتمق مجبوری بولمسون. امّا رشدی مکتبلرده روس لسانی اوقوتلغانده برفن کبی ایتوب تعلیم ایدلسون.

٤ ابتدائی مکتبلرگه سیکزنچی یاشندن کیم بولغان بالالار قبول ایتلمه‌سون .

٥ ابتدائیلرده ده رشدیلرده ده تعلیم دورتار سنه دوام ایدوب ، تحصیل آوللرده برنچی اوکتابردن باشلانوب (١٥) نچی آپریلگه قدر و شهرلرده برنچی سنتابردن (١٥) نچی مایغه قدر دوام ایتسون .

٦ رشدی مکتبلرگه ابتدائی معلوماتدن خبردار بولمغان بالالر قبول ایدلمسون .

٧ روسیه مسلمانلرینك مکتبلرینك هر برنده ممکن قدر بر پروغرام ایله تعلیم ایدلسون .

٨ مکتبلرگه عمومی پروغرام ترتیب قیلمق ایچون قزان ، پیتربورغ ، تاشکند ، تیفلیس و باغچه سرای کبی شهرلرده کیله‌چك (١٩٠٧) نچی سنه‌ده مای آینده معلملر سییزدی ترتیب قیلنسون .

٩ هر سییزددن برنیچه وکیللر صایلانوب (١٩٠٧) نچی سنه آوغوست ابتداسنده قزانده عمومی (مجلس معلمین) یاصاسونلر . بو مجلسده تورلی سییزدلرده قبول ایدلگان پروغراملرنی بر برینه تطبیق و توفیق ایدلسون .

روسیه‌ده‌کی مسلمان معلملر بو سییزدلر واسطه‌سیله بر «اتفاق» (صایوز) وجوده کیترسونلر .

١٠ مکتبلرنك بنا و ترتیبلری حفظ صحت قواعدینه موافق قیلنماقلغینه بیك دقت و اعتبار ایدلسون .

١١ روسیه‌ده ابتدائی تعلیم نظاما مجبور بولغانچیده بولغاچده مکتبلرنك خرجات و تربیه‌سینه دولت ، زیمستوا و شهر صومالرندن صرف قیلنسون .

١٢ ابتدائی مکتبلرده اوقو هر مسلماننڭ بالاسی ایچون لازم ومجبوری اولسون .

١٣ مکتبلرنڭ اداره ونظارتی مسلمانلرنڭ اوز قولنده بولوب مفتش وناظرلری مسلمانلردن بولسون .

١٤ مکتبلرنڭ یاقن نظارتی هر مکتبنڭ اوز دائره سنلك طوروچی مسلمانلر طرفندن صایلانمش برنیچه کشیدن مرکب بر هیئتکه یعنی پوپوچیتلستواغه طابشرلسون .

١٥ معلملر مکتب پوپوچیتلستواسی دائره سندهگی خلقلر طرفندن یاشرون روشده صایلانوب تصدیق ایدلسون .

١٦ اهل اسلام مکتبلرینه معلملر حاضرلهمك ایچون مسلمانلرغه مخصوص دار المعلمینلر تأسیس قیلنسون . مکتبلرگه معلملر حاضرلهمك اوچون لازم قدر دار المعلمینلر تأسیس قیلنغانچی اصول تعلیم وغیر لازم فنلر آرتدیریلوب بعض رشدی مکتبلر دار المعلمین حالینه کیتریلوب مدت تحصیلیه لری ٦ سنه لیك ایدلسون .

١٧ قز بالالارنی تعلیم قیلورغه معلمه لر حاضرلهمك اوچون قزان ، باکو ، باغچه سرای وغیر مناسب شهرلرده مسلمانلرغه مخصوص برر دار المعلمات تأسیس ایدلسون .

١٨ اهل اسلام مکتبلرینڭ معلم ومتعلملری عسکریت خصوصنلده باشقه خصوصلرده‌ده روس متعلم ومعلملری ایله هر حقوقده مساوی قیلنسون .

١٩ گیمنازیه کبی اورتا مکتبلرده اوقویاچق وارقی طورغان بالالار طورو یا کیلوب اوقولری اوچون مناسب کورلگان شهرلرده پانسیونلی مکتبلر آچلسون . بو پانسیونلرده معلومات دینیه ایله

برابر قواعد ترکیه‌ده تعلیم ایدلسون. تا که اورتامکتبلرده تکمیل تحصیل قیلوب چقغان شاکردلر آسانلیق ایله ترکیچه تقریر وتحریر قیلورغه مقتدر اولسونلر.

۲۰ مکتبلرگه کتابلر توصیه قیلمق وایک یخشی تألیف قیلنغان کتابلرنك مؤلفلرینه پریمیه ومکافات تعیین قیلمق اوچون قزانده ۱۹۰۷ نچی سنه‌ده آوغوسته بولاچق معلملر وکیللرینك عمومی سییزدلرنده کیله‌چك سییزدگه‌قدر موقت برکامیسیه صایلانسون.

تنبیه- بوکامیسیه ایکی اوچ سنه‌ده‌واقع بولووی فرض قیلنغان مجلس معلمین‌نك برادارەسی حکمنده اولسون.

۲۱ مسلمان‌بالالرینه‌روسچه‌معلملر حاضرلەمك اوچون آچلمش دارالمعلمین‌لرده‌علوم دینیه‌وقواعد ترکیه‌درسلری آرتدیریلسون. تاکه آنده تکمیل تحصیل قیلوب چقغان معلملر مسلمانچه معلم بولورغه‌ده یارارلیق اولسونلر.

۲۲ معارف نظارتی مجلسنده وآنك شعبه‌لرنده مسلمانلردن اعضالر تعیین قیلنسون.

« مدرسه‌لر حقنده :

۲۳ مدرسه‌لرده معیشت وتدریس جهتلری اصلاح قیلنوب هر برنده علوم دینیه‌دن باشقه علما اوچون زمانچه لازم بولغان فنلرده آرتدیرلسون.

۲٤ مدرسه‌لر فقط دینی اعتبار ایدیلوب نظارتی اصـلاح ایدلـگان دوخاونوی صابرانیه‌غه طابشرلسون.

۲۵ دوخاونوی صوبرانیه ادارەسنده بولاچق شورای علما

مجلسنده مدرسه‌لر اوچون زمانغه موافق قانونلر وپروغراملر ترتیب ایدلسون .

٢٦ مدرسه شاکردلری اورتا مکتبلرده اوقوچی شاکردلر ایله حیات اشلرنده برحقوقده اولسونلر .

٢٧ امامت وخطابت لوازمی برله مدرسلیك لوازمی آیروم حساب ایدیلوب امامليقغه اوکاز آلو ایله‌گنه مدرسلیککه رخصت بیرلمسون .

٢٨ مدرسه‌لر فقط محله امامل‌رینك قولنده‌غنه بولمینچه مخصوص ناظرلرله برابر امامل‌ر تصرفنده قیلنسون .

٢٩ مدرس اولمق اوچون مخصوص صایلانو وامتحان قیلنو هم اصلاح ایدلمش دوخوژنوی صوبرانیه طرفندن تصدیق قیلنو لازم اولسون .

٣٠ مدرسه‌لرنك مصارف وخراجاتی وقفلردن وخصوصی اعانه‌لردن وشاکردلرنك اوزلرندن جییلغان آقچه‌لردن صرف ایدلسون .

٣١ خواجه‌لر ، عمله‌لرنك اولادی اوچون مکتبلر تأسیس ایله‌سونلر .

٣٢ ممکن اولورسه ابتدائی مکتبلردن باشلاب ، ممکن اولمادغی تقدیرده رشدی مکتبلرده مطلقا ، بتون روسیه مسلمانلری آراسنده آکلاشیلان تورك لسان عمومی ادبیسنك تدریسنه اعتنا اولنسون .

٣٣ مکتب ومدرسه‌لرده ممکن قدر کتب خانه‌لر تأسیس قیلنووینه اجتهاد ایدلسون .

« مواد مذکوره‌دن غیری ، مکتب ومدرسه‌لر قومیسیونی آتیده‌گی قرارینی ده ندوه‌یه عرض ایله مفتخردر :

«دوخاونی صوبرانیه شمدیدن جمیع امامله‌سیر کوله‌رلر ایله مراجعت ایده‌رك هر بر امامنك بوسنهٔ تدریسیه ابتداسندن باشلایه‌رق محله‌سنده اولان ۸ یاشندن ۱۵ یاشینه قدرلی اولاد مسلمینی اوقویوب یازمیه تعلیم ایتمه‌سینی ومای آینده تفتیش ایتدریله‌چگینی، اگرده صوبرانیه‌نك اشبو امر بله عمل ایتمه‌ین امامله بولنورسه مؤاخذه قیلنه‌چقلرینی، امام خواه اوزلری، خواه معلم آلارق اوقوتمقده مختار اولدقلرینی بلدرسن».

ندوه، ۱۸ نجی و ۱۹ نجی آوغوست مجلسلرنده اشبو معروضاتی تفصیلا تدقیق وتحقیق ایده‌رك، قومیسیونك تکلیف ایتدیکی تدابیری روسیه مسلمانلرینك تعلیم وتربیه‌امرنده‌گی احتیاجات حاضره‌سینه موافق کوره‌دیکندن معروضات مذکوره قبول اولندی.

بوندن باشقه مکتب ومدرسه‌لر قومیسیونی، معارف عمومیه ناظرسابقی غراف ایڤان طولستوی طرفندن تصدیق ایله نشر اولنمش «روسیه‌نك شرق وشرق جنوبنده ساکن اینارودسلرنك ابتدائی مکتبلرینه متعلق نظام» دنك بحث ایتدی: بونظامنك ٤، ٦، ٨، ٩، ١١، ١٤، ١٧، ٢٦، ٣٢، ٣٥، ٣٦ نجی ودیگر بعض ماده‌لرنده ابتدائی تحصیلنك آنا تلنده اولماسی اساسنه مخالف قواعد وضع ایدلمشدر. قومیسیون روس تلینك اوقتولماسنی لازم وفائده‌لی اعتبار ایتسه‌ده، معارف عمومیه ناظری طرفندن مصدق اشبو نظام محتویاتنه وبالخاصه توجه

ایندیکی هدفه نظرا شایان قبول اولمایوب، آنك اینارودسلر آراسنده تطبیقی خوشنودسزلغی مقتضی اولاچغی کبی ، علی العموم مکتبلره عدم محبت وامنیتی‌ده ایجاب ایله‌چکدر(۱). بو جهتله قومیسیون مذکور ۱۳ مارت ۱۹۰۶ نظامنك دیکشدیرلمه‌سی لزومینی ندوه‌یه عرض ایدوب، قبول اولندی.

·III

مسلمانلرنك روحانی اداره‌لرینك تجدیدا تنظیمی مسئله‌سندن عبارت پروغرامانك اوچنچی نقطه‌سنی تدقیق ایتمك ایچون، ندوه علمادن عالم جان حضرت البارودینك تحت ریاستنده ۱۵ اعضادن مرکب بر قومیسیون انتخاب ایلمشیدی (۲). اشبو قومیسیون

---

(۱) روسیه مسلمانلری ندوه‌سینه سیمره‌چینسکی اوبلاست مسلمانلری پریدستاویتللرندن کلان تلغرامده ۳۱ مارت ۱۹۰۶ نظامنه ندونك پروتیستو ایده‌چکی امیدی بلدرلمشیدی. کذا اولجه اورنبورغده بك چوق کشیلی مجلسلرنك قرارینه بناء اورنبورغ جمعیت اسلامیه‌سینك ندوه‌یه تقدیم ایتدیکی لایحه‌سنده دخی عین فکر بیان قیلنمشیدی . بوندن باشقه بعض محللرده (پیترپاواسکی وغیر یرلرده) معارف مامورلرینك مسلمان مدرسه‌لرینه روسچه معلمی کرتمك ایچون پولیس واسطه‌سیله ، منلالردن پودپیسقه استدیکی استخبار اولندی، بونك اوزرینه مسلمان مدرسه‌لری احوالی دولت دوماسنده تماما باقیلوب بیتانجه‌یه قدر معارف مامورلرینك بو کبی حرکتلری توقیف ایدلسون ایچون ندوه‌نك هیأت ریاستی طرفندن معارف ناظرینه لزومی وجهیله تیلیغرام کوندرلدی.

(۲) اشبو قومیسیونك اعضاسی شونلردر: عالم جان حضرت البارودی (رئیس)، کشاف الدین حضرت ترجمانی (معروضاتجی) قزانلی، علی اصغر حضرت حاجییف قفقازلی، ابراهیم حضرت زکییف قریملی، خیرالله حضرت عثمانی قارغالی، حبیب الله حضرت مسعودف الابوی، احمد شاکر حضرت سوندوقوف اگرجی، احمد شرف حضرت صالحوف بوزاولی، محمد عطا حضرت منصورف اوصا، عبدالرحمن حضرت رسولف ترویسکی، سهمان حضرت اسحاقوف ییرسکی، شیخ الله حضرت شفیع اللین ایرکوت، جانعلی حضرت آلااونغاروف سیمی قزاقی، یارالله حضرت آقچورین تامبو، صالح جان حضرت اورمانوف بولغاویچینسکی، عبد الرحمن حضرت محمدیف یارکندی.

١٣ماده‌دن عبارت معروضاتنی نه ده‌یه عرض قیلوب، ١٩نچی آغوست مجلسنده بو معروضات تفصیلا مشاوره ومذاکره ایدلدی.

معروضات شودر:

«روسیه مسلمانلرینك اوشبو ١٩٠٦نچی سنه ١٦نچی آغوستده نیژنیده قورولمش اوچنچی اجتماعی (یغولشی) پروغرامماسینك اوچنچی ماده‌سینه بناءً روحانیون اصلاحی چاره‌سینی کورمك ایچون انتخاب ایدلمش کامیسیه‌نك قراری:

١) روحانیون اصلاحی مطلقا آنلرنك قلبی حکمنده اولغان دوخاونوی صابرانیه‌نی اصلاح ایله باشلانمه‌لی، دوخاونوی صابرانیه اصلاحی برله گنه روحانیون احوالی ومطلقا مسلمانلرنك امور دینیه‌لری اصلاح ایدیله آلور.

٢) دوخاونوی صابرانیه اصلاحی اشبو روشده تیوشلی کوره که روسیه تابعلگنده اولان بارچه مفتیلر (قریم، قفقاز، اورنبورغ، ترکستان — قرغز مفتیلری) مسلمانلرنك اوز اختیارلری برلن صایلانغان علوم دینیه‌ده ماهر ومتدین واحوال زماندین اگاه وبصیرتلی کمسنه بولوب شیخ الاسلام عنوانلی بولسونلار ومحکمه‌لری (دوخاونوی صابرانیه) محکمهٔ اسلامیه اسمنده وشول قوّتده بولسون. وهرقایوسی بش یل مدتکه صایلانسونلار.

٣) مسلمانلارنك دینی اشلری (حاجت بولغانده مسجد ومدرسه بنالرینه اذن ویرو، وبونلرنك بقالری وتوزك بولولاری ایچون کیرا گنچه اعانه‌لر ووقفلر تحصیلنه طرشو، واول وقفلرنی صاقلاو وآرتدرو وکیرا گنچه اماملر ومدرسلر ومعلملر ومؤذنلر نصب قیلو، لیاقتسز بولدقلارنده عزل ایتو، مسجد ومدرسه‌لرنك

معنوی جهتچه‌ده آبادانلقلارنه اجتهاد ایتو ، نکاح ، طلاق ، میراث ، اثبات نسب وسائر امور دینیه‌ده قطع خصومات قیلو) اشبو محکمهٔ اسلامیه‌ده بولسون؛ ولایت محکمه‌لرینک بو اشلرده مداخله‌سی بولماسون. (١)

٤) هر قایو محکمهٔ اسلامیه‌ده نظام جهتلرینی بقار ایچون بر دانه مسلمان یوریست وحاجتنه کوره اوچدن آلطیغه قدر بصیرتلی علمادن قاضیلار نصب ایدلسون. واوشبو ایکی نوع مأمورلر مسلمانلارنک اوز انتخابلری برله بولسون.

٥) محکمهٔ اسلامیه مسجد (٢) ومدرسه ایچون خلقنک تلاوی وصایلاوی بوینچه کیراک قدرلی خدام (امام، (٣) مؤذن، مدرس، معلم) نصب ایدر. وهر قایوسینک علماً واخلاقاً لیاقتلرینه نظر ایدر وخدمتلرنه قصور ایدرلرسه مساهله ایتمای تیوشنچه تنبیه، تکدیر، موقتا عزل، آخرده بتون خدمتدن چقارو جزالرینی بالاستقلال یوروتور.

٦) مسلمانلارنک دینی مکتب ومدرسه‌لری اوشبو محکمهٔ اسلامیه

---

(١) قزاقیه‌ده هر آولنایده بر مسجد جامع وبر مکتب بنا ایدلسون. آنلارده وباشقه خلقده اولغان امام‌لار محله بالالارینی اوقوتوغه تکلیف ایدلسونلر واقتدارلری بولمادقده معلم وخلفه قویونی لازم کورسونلر.

(٢) کوچك قریه وفابریکا کبیلرده امام ومؤذن یخشی کیچنوردای ومسجد یخشی تربیه قیلونوردای بولغانده عدد نفوسکه باقمای مسجد تورغوزولسون ولکن یاڭی محله آیورولوب ایکنچی مسجد تعمیرنده ضرورتی وامام مسجدلرنک یخشی تربیه ایدلولرینی اعتبار ایدلسون. بیش وقت نماز ایچون مسجد حاجت بولغانده چن ضرورت بولماغانده جمعه وعیدنی تورلی مسجدده اوتامی فقط بر جامعده اوتارگه اجتهاد ایدلسون.

(٣) شرعی یاکه نظامی ضرورت بولماغانده بر مسجدکه ایکی امام قویولماسون.

نظارتنده بولوب آنلارنك معنوی صلاح وترتیبلری ایچون دین وفن اقتضاسنه کوره فائدەلی بولغان پروغراملار تعیین ایدر. وهر سنه آخرنده امتحانلار اجرا قیلدروب بارچه مکتب ومدرسەلرنك احوال درسیەلرندن خبردار بولوب تورور.

٧) محکمهٔ اسلامیه اوزینه تیوشلی نظارت خدمتلرینی (امام-لارنك ومدرسلرنك حاللرینی وامور درسیەلرنی کوزاتو وخلق آرا بولغان دعوی وسائر حوایجنی تیکشرو وباشقه‌لر) اجرا قیلوده کیرا گنچه اوز تحت نظارتنده ونفوذنده غوبیرنسکی واویازنوی مجلسلر تشکیل ایدر. اول مجلسلر لیاقتلی آخوندلار ومدرسلر واماملاردن مرکب بولور.

٨) هر قایو روحانی (شیخ الاسلام، قاضی، نائب، امام، مدرس، معلم، مؤذن) نك معیشتلری تأمین ایدلور، ومسلمان-لرنك اوزلری مناسب کورگان روشچه ومقدارچه حاجات ضروریه-لری (دنیا کیراکلری) یتوشدرلور. وخرستیان روحانیلارینه وخدام علملرینه دولت طرفندن نی قدر حقوق ویرلسه مسلمانلر روحانیلارینه وخدام علملرینه ده شول قدر حقوق ویرلسون.

٩) هر سنەده بر مرتبه شیخ الاسلام حضورینه خلقنك کور-ساتووی بوینچه علماوسائر دین فهملی وبصیرتلی کمسنەلردن اون بیشدن ایللی‌گه قدر ذوات چاغرلوب بر مجلس شوری تشکیل ایدلسون وملتنك حوایجنده مشورتلر ایدلسون.

١٠) یدی صو وترکستان ولایتلری ایچون مناسب کورلگان شهرده آیرم بر شیخ الاسلام نصب ایدلوب محکمهٔ اسلامیه آچلسون؛ قریم، قافقازدن باشقه روسیه تابعلگنده بولغان

بارچه مسلمانـلار (تاتار، باشقرد، قزاق، صارت وغیرهم) اوشبو اورینبورغ وترکستان (ایکی) محکمهٔ اسلامیه نظارتلرینه صیغدرلسون.

١١) بارچه شیخ الاسلاملرنـك اوستنده، پادشاه حضرتینه، توغری داکلات ویـرردای عالی درجه‌لی، مسلمانلارنك وشیخ الاسلاملرنك اشلرینی کوزاتور، ودینی وملی بولغان بارچه‌حقوق اسلامیه‌نی محافظه قیلوردای، بتـون روسیه تابعلـکنده بولغان مسلمانلارنك صایلاوی برله، علوم دینیـه‌دن خبردار ودیندار نظامی اشلرده‌ده آگاه برکمسنـه تعیین ایدلسون. (رئیس العلما یاکه باشقه‌مناسب عنوانله بولور.)

١٢) اوشبو بیوك مرتبه‌ده بولغان ذات، سنه‌ده ایك کیمنك بر مرتبه بارچه شیخ الاسلاملری ییغوب مسلمانلارنك مهم اشلری خصوصنده مشورتلر ومشکل مسئله‌لرده فتوالار اورناشدروب شونك بوینچه‌مسلمان اشلرینی اداره ایدرگه‌طرشورلار. وهم اوشبوکمسنه اداره‌سی محکمهٔ اسلامیه‌لر ایچـون مرجع وروسیه‌نـك تورلی اطرافده اولان اهـل اسلامی ایچـون بر رابطه اولوب، نائب شیخ الاسلام وقاضیلری تصدیق کبی اشلری بقار.

١٣) اوشبو سنه‌ده محکمهٔ اسلامیه‌ده هر طرفدن جیولغـان امتحان پروغرامالاردن دین وزمانچـه ایك موافق بولغان بر پروغرامی ترتیب ایدوب مذکور محکمهٔ اسلامیـه (دوخاونی صوبرانیه) کیچکدرمای بارچه‌مدرسلرگه موندن صوکنده صوبرانیه امتحانی اوشبو روشده بولاچق دیو اعـلان ایتسـون ایدی

«روسیه مسلمانلری اتفاقی» هیئات ادارەسی بو خصوصده کیچکدرمای محکمۀ مذکورەدن اوشبو مطلوبی استەسین ایدی».

ندوه بو مسئلەلری نقطه بنقطه قرارلشدیردقدن صوڭره، ندوه رئیسی علی مردان افندی طوپچیباشف نڭ عمومی اولەرق وضع ایتدیکی :

«مذاهب مختلفه آراسندەغی فرقلر حائز اهمیت دگلدر و بو فرقلر روسیه مسلمانلرینڭ روحانی اشلریچون عمومی بر مؤسسه نڭ وجودینه، دینی نقطۀ نظردن، بر مانع تشکیل ایدەمز.»

اساسنی قبول ایله، قومیسیونڭ معروضاتنی تماما تصدیق ایتدی.

VI

شمدی روسیەدە جریان ایدن وقایعڭ طبیعت سیاسیەیی حائز اولمەسنه، و ١٧ نچی اوکتابر ١٩٠٥ مانیفستی اساسلرینه مستندا اصلاحاته باشلانلمش بولنمەسنه بناءً ندوه پروغرامانڭ برنچی نقطەسنی تدقیق ایدرکن بر مسلمان سیاسی حزبنڭ تشکیلی مسئلەسندن بحث ایتدی. ندوه ١٧ نچی آغستوس مجلسنده بر مسلمان حزبینڭ تشکیلنی، بو حزبنڭ ١٥ کشیدن مرکب بر ادارۀ مرکزیەسی بولنماسنی و ١٥ کشی کندی آرالرندن

مقدارمعین معاش ایله تأمین ایدیله‌رک دائما پیتربورغده اقامت ایتمک اوزره اوچ کشیلک بر هیأت دائمه (بورو) انتخاب ایلمه‌سنی الزم عد ایتدی. عینی مجلسده اشبو مسلمان حزبینک مکمل پروغراماسی اولماسینه قرار ویریلوب، ۱۵ کشیدن مرکب بر قومیسیون انتخاب ایدیله‌رک (۱) بوسنه‌نك غنوار آینده، پیتربورغده اولان روسیه مسلمانلرینك ایکنچی ندوه‌سنده باقیلوب معقول کوریلان «روسیه مسلمانلری اتفاقی» حزبنك (Мусульманская конституціонно-народная партія) پروغراماسینك تدقیق وتحقیقی اشبو قومیسیونغه تودیع قیلندی. مصطفی افندی داویدوویچ تحت ریاستنده‌گی بو قومیسیون، ۲۰ نچی آوغوست مجلسنده، اشبو معروضاتده بولندی:

«روسیه مسلمانلری ندوه‌سی» احوال جاریه‌یه نظرا بر مسلمان سیاسی حزبی وجوده کیتروب بو حزب ایچون معین بر پروغراما قبول ایتمه‌نك مسلمانلر ایچون الزمیتی حقنده هیئات ریاستك عرض قیلدیغی افکاری ۱۷ نچی آوغوست مجلسنده قبول قیلمشدی.

« بو حزبك تنظیمی ایچون ۱۵ کشیدن مرکب و پتربورغده بولنه‌چق بر ادارهٔ مرکزیه‌نك شمدیدن تشکیلنی وبو ۱۵ کشیدن اوچسینك هیئات دائمه نامیله، سعیلرینه مقابل معین بر معاش

---

(۱) پروغرامانی تدقیق قومیسیونی اعضاسی: مصطفی افندی داویدوویچ (رئیس)، عبدالله حضرت آپانایی (معروضاتچی)، علی مردان افندی طوپچیباشف، عالمجان حضرت بارودی، هادی افندی مقصودی، صدری افندی مقصودی، شاهمردان افندی قوشجیغولف، جهانگیر افندی بایبورین، موسی افندی بیکییف، یولبارس افندی بیکبوف، علی اسکندر افندی عاشورف، شاه‌حیدر افندی صرتلانف، لطف‌الله افندی اسحاقوف، جمال‌الدین افندی قورامشین، عبدالله افندی بوبی.

آلمق اوزره دائما پیتربورغده بولماللرینی‌ده ندوه لزوملی کورمشدی .

«ندوه، ینه مذکور مجلسنده ١٥ کشیدن عبارت برقومیسیون انتخاب ایده‌رك، روسیه مسلمانلرینك بوسنه غنوارده، پیتر-بورغده تجمع ایتمش ایکنچی ندوه‌لرنده معقول کوریلان سیاسی مسلمان حزبی پروغراماسینك تدقیقنی مذکور قومیسیونه حواله ایتمشدی .

«اشبو قومیسیون پروغرامانی تماما تدقیق ایله‌یوب، مسلمان حزبی ایچون موافق کوردی. بوپروغراما‌یتمش دورت ماده‌دن عبارت اولوب، بوماده‌لرك اکثریسی مملکتنك دینی، سیاسی تعلیمی واقتصادی حیاتینه متعلق غایت اهمیتلی مسئله‌لردن باحث بولندیغیچون، او پروغرامانك چوق اعضالی بر ندوه‌ده مذاکره ومحاکمه‌سی، مذکور ندوه‌نك دورت‌بش کون دها امتدادینی ایجاب ایله‌چکندن دولایی ممکن کورلمه‌مکله، قومیسیون بو پروغرامانك ادارهٔ مرکزیه ایله هیأت دائمه‌یه شمدیلك خط حرکت کوستره‌چك قواعد اولمق اوزره قبولنی عرض ایدر. ادارهٔ مرکزیه، حیات وتجربه‌دن‌مستخرج معلوماته کوره، حزبك منافعیچون لابد کوریلان بالجمله تبدلاتی، کله‌چك ندوه‌نك اجتماعنه قدر، اشارت ایدوب حاضرلار. ذاتا هر تورلی حزبلرك تشکلنده بواصول‌جاریدر؛ زیرا نصل تنظیم ایدیلمش اولورسه اولسون، هرپروغراما، حزبنك منافعی ضمننده تجربه وحیاتك ارائه ایتدیکی تبدلاته دائما معروضدر.

«ادارهٔ مرکزیه شمدیدن‌اعضا قیدینه باشلیه‌رق، ایجابنده

حزبك قانونلاشدريلماسنه سعی ایلەچك وانتخابات اوّلندەکی تحریکات زمانندە، مسلمانلار فائدەسیچون مقتضی هر تورلی تدابیره مراجعت ایلیەچکدر.»

اشبو معروضات مذاکره اولنوب، قومیسیو نك تکلیفی قبول ایدیلدی. بو نك اوزرینه ۱٥ کشیدن عبارت ادارۀ مرکزیه انتخاب قیلندی معاشلی هیأت دائمه یی کندی آراسندن سچمك درحال اعضا قید ایتمه یه باشلامق، حزبی قانونیلشدیرمه یه چالیشمق و نهایت کلەچك انتخاباتده صورت حرکتی تعیین ایتمك وظیفەلری ادارۀ مرکزیه یه یوکلتلدی.

عینی مجلسدە (۲۰ــ۲۱ آوغست) رأی خفی اصولیله، ادارۀ مرکزیه اعضاسی انتخاب اولندیکه اڭ چوق رأی قزانمق صرەسیله شونلردر:

۱) رشید افندی ابراهیموف «الفت» و «تلمیذ» غزیتەلری ناشر ومحرری.

۲) یوسف افندی آقچورا اوغلی، «قزان مخبری» غزیتەسی محررلرندن، م. ع. حزبی ادارۀ مرکزیەسی اعضاسندن.

۳) سید گرای افندی آلکین، «قزان مخبری» غزیتەسی ناشر ومحرری، دعوی وکیللرندن، وسابق دوما اعضاسندن.

٤) اسماعیل افندی غصپرینسکی، «ترجمان» غزیتەسی ناشر ومحرری.

٥) علی‌مردان افندی طوپچیباشف، «قاسپی» غزیته‌سی محرری، «حیات» جریده‌سی ناشری، دعوی وکیللرندن وسابق دوما اعضاسندن .

٦) عبد الله حضرت آپانای ، علمادن .

٧) عالم حضرت البارودی، مشاهیر مدرسیندن .

٨) صدرالدین افندی مقصودی ، پارس دارالفنونی حقوق شعبه‌سی مأذونلرندن .

٩) شاه حیدر افندی صرتلانف ، زمستوا آدملرندن وسابق دوما اعضاسندن .

١٠) موسی افندی بیکییف ، «الفت» و«تلمیذ» غزیته‌لری محررلرندن ، پتربورغ دارالفنونی سربست طلبه‌سندن .

١١) عبد الله افندی بوبی ، معلمیندن .

١٢) هادی افندی مقصودی ، « ییلدز » مجموعه‌سی محرر وناشری .

١٣) مصطفی افندی داویدوویچ ، باغچه‌سرای شهری غلاواسی .

١٤) شاهمردان افندی قوشچیغولی ، سابق دوما قزاقیه اعضاسندن .

١٥) سلیم گرای افندی جانتورین ، زیمستوا آدملرندن وسابق دوما اعضاسندن .

ادارهٔ مرکزیه‌نك بو ١٥ اعضاسندن فضله، انتخاباتك نماینده‌سی تصادف ایتمه‌ین قطعاتدن اولمق اوزره دها (٥) اعضانك قیولی تقرر ایندی : بونلردن اوچی باد کوبه ، کنجه واریوان ولایتلرینك (بهر ولایتدن برر ذات) بری تورکستان وبریده اورنبورغ دندر .

V

ناظرلر مجلس رئیسنک امور روحانیهٔ اسلامیه‌یه متعلق قانون لایحه‌لرنی مجلس نظاره قویه‌چغی خبری «پراویتلستوۋینی ویستنیک» (حکومتنک جریدهٔ رسمیه‌سی) ده یازلمش اولمه‌سنه بناءً، مسلمانلرک امور روحانیه‌لرینه متعلق قانون لایحه‌لری حقنده، دولت دوماسی اجتماع ایدنجه‌یه دکین هیچ بر قرار ویریلمه‌مه‌سنک طلب و تمنیسیله ناظرلر مجلسی رئیسنه، هیئات ریاست امضاسیله باتیلیغرافنامه مراجعت قیلنمه‌سی ندوه طرفندن قرارلشدیرلدی.

VI

ندوه‌پروغرامه‌سینک امور تدریسیه و روحانیه اصلاحنه مقتضی وارداته تعلق ایدن دردنجی نقطه‌سی حقنده شوقرار ویرلدی: علی‌الاطلاق واردات وبالخاصه منافع مسلمین ایچون اجرا ایدیله‌جک اصلاحاته لزوملی وارداتک منابعی بولمق مسئله‌لرینک تفصیل ایله مذاکره‌سی منتخب ادارهٔ مرکزیه‌یه براقلمشدر.

VII

روسیه مسلمانلرینک کله‌جک – دردنجی – ندوه‌سیی ۱۹۰۷ نجی یل‌نک ۱۰ نجی آوغوستنده، ینه نیژنی نوغورودده یاپمق تقرر ایتدی.

۳) روسیه مسلمانلری اوچنچی ندوه‌سینڭ قرار نامه‌لری.

I

زاقافقازیاده مسلمان وارمنیلر آراسنده حالا دوام ایدن مصادمات مؤسفه حقنده روسیه مسلمانلری اوچنچی ندوه‌سی آتیده‌کی قرار نامه‌یی قبول ایتدی:

«روسیه مسلمانلری ندوه‌سی، زاقافقازیاده مسلمان وارمنیلر آراسنده دوام ایتمکده اولان مصادمات حقنده‌کی معروضاتی عمومی بر تأسف ایله دیگلدی. بو سنه‌نڭ ینوار آینده تجمع ایتمش اولان روسیه مسلمانلرینڭ ایکنچی ندوه‌سی دخی، هر ایکی طرف ایچون عینی درجه‌ده مهلك اولان بو مصادمه‌لرڭ بتریلمه‌سی ارزوی صمیمسنی بیلدیرمش ایدی. بیوك تأسف ایله کوریلیورکه صوڭ زمانلرده زاقافقازیانڭ بعض نقاطنده ومثلا شوشا شهر واویزدیله زانکه زور اویزدنده ارمنی ومسلمان آراسنده‌کی مصادمات کسب اشتداد ایلدی. سن وجنسه اهمیت ویریلمیه‌رك، مسلمانلره وحشیانه معامله اولنوب، ییره، یورط وحیوانلرینڭ تخریب وافنا ایدیلمسی مسجدلرینڭ تحقیر اولنمه‌سی خبرلرینی غزیته‌لردن حیرت ودهشتله اوقودق. شوشا شهرینڭ مسلمانلره مسکون قسمی وشوشا اویز دیله

دیکر بعض اویزدلرك قریه لری طوپ کله لریله بسبوتون خراب ایدیلدیکنی اضطراب قلب ایله ایشتدك . اولجه گنرال غولشچاپوفنك شوشاشهری واویزدی مسلمانلری علیهنده کی حرکتی کبی ظالمانه وطرفگیرانه حرکتلر حقنده سویلنان ویازیلان شیلرك جمله سنه اینانمق ایسته مدکسه ده، محل مذکور اهالیسیله شمالی قافقازیا وطاغستان سکنه سنك ، مرقوم گنرالك عزلی خصوصنده ، قافقاز جانشیننه اولان ابراملی اشتکا وطلبلرندن فی الحقیقه شوشا واویزدنده گی مسلمان قرنداشلریمز گنرال غولشچاپوفك عدالتسز وطرفگیرانه اوامر وافعالنه قربان اولدقلری اعتقادی بزده یرلشدی. نه وه گنرالك بوحرکاتنه پروتستو ایلرو امید واردرکه ایمپراطور حضرتلرینك قافقاز جانشینی غراف ورانصوف - داشقوف، شوشا شهر واویزدی مسلمانلرینك محق اشتکالرینی نظر اهمیته آلوب ، یالکز گنرال غولشچاپوفی دگل، بلکه، طرفگیرانه حرکتلری ایله ، عصرلردن بیری صلح اوزره کیچنمش ایکی ملت آراسینه تخم نزاع اگوب مونك نشونماسینه خدمت ایدن بالجمله مأمورلری عزل ایدر.

« بونکله برابر هر ایکی ملتك وعلی الخصوص متهذبلرینك کثرتی، وسائطنك زیاده لگی جهتیله ارمنیلرك روحانی وجسمانی نماینده لرینه مراجعت ایدهرك ، انسانیت نامنه ، بوتون روسیه اهالیسنك استحصال حریت امرنده اشتراك ایتمش منفعتلری نامنه، مومی الیهمك ، زاقافقازیا مسلمان وارمنیلری اصلاح مابینی اشنی اللرینه آلوب بو نزاعی بتدرمه یه ، وبویله جه

برلەشمش قوّت ایلە روسیەدە حریت سیاسیە ومدنیەیە مستند حیات معقولەیی وجودە کیترمەیە چالشمەلرینی توصیە ایتمەیی، ندوە وظائفندن عد ایلر.»

II

دولت ایرانیەنڭ ادارۀ مشروطە یولنە کیرمەسی ـ کە ایران اهالیسی ایچون فوق العادە مهم بر واقعەدر، ـ خبرینی مسلمان ندوەسی شو صورتلە قارشیلادی:

«ایمپراطورلغڭ هر طرفندن کلوب، نیژنی نوغوردە روسیە مسلمانلری ندوەسندە طوپلانمش، روسیەدە ساکن یکرمی میلیونلق مسلمان جماعتنڭ نمایندەلری، ایران شاهی شاه مظفر الدین حضرتلرینڭ، مملکتی ادارە ایچون برشورای منتخب عالی تأسیسنە متعلق فرمانی خبرینی عظیم بر مسرت وشادمانی ایلە دیڭلدی.

«بو حرکتیلە شاه حضرتلری دولت ایرانیەدە ادارۀ مشروطە اساسنی قورارق، کندی ملتنڭ فوائدینی جدا دوشنمکدن عبارت اولان اڭ ایی حکمدارلق صفتنە مالکیتنی میدانە چیقاردی. چونکە بالجملە ملتلرڭ تجارب وتواریخی کوستریورکە من کل الوجوە سعادت ونیکبختی، ملتڭ وکلاسی واسطەسیلە وضع قانون وادارەیە بالفعل اشتراك ایتدیگی دولتلرە آنجق نصیبدر.

«بز، روسیە مسلمانلری، امید وازرکە شاه حضرتلری طرفندن ملتڭ نفعیچون آتیلان بو جسارتلی خطوە، ایرانە کثیر الفوائد نتایج ویرر ودها چوقدن دگل، دها پرور حکام

وشعرا یتشدیران مستعد اهالی ایله مسکون بوگوزل مملکت یگیدن مستغرق شان وشرف اولدیغی حالده تماما مشروطی برطرزه کیچوب تکرار بختیار ومالدار اولور.

«بو اوان بختیاری‌یی دیندا شمز اولان اشبو مملکت ایچون ازجان ودل تمنی وملتنک حدکماله ایرشمش آرزوسنی ایفا ایله‌یین شاه حضرتلریله مشاورلرینک عقل وفراستلرینی مدح ایده‌رك: ملت ایرانیه‌یی حریت مدنیه وسیاسیه اساسنه مستند ومستقل حیات عمومیه وسیاسیه شهراه مستقیم وپرشاننه کرمه‌سندن اوتری تبریك ایلرز».

.III

دولت دوماسینک سابق اعضاسی م. ی. هرسنشتین‌نك خائنانه قتلی واقعه‌سی-که بالجمله ناموسلی واخلاقلی روسیه‌لی‌لری حدت واضطرابه دوشورمشیدی—مسلمان ندوه‌سینك ده بر وجه آتی تأثرینی موجب اولدی:

«نیژنی نوغورودده اجتماع ایدن بوتون روسیه مسلمانلری ندوه‌سی، دولت دوماسینک سابق اعضاسی، مسائل زراعیه واقتصادیه‌ده استادیکنا، حریت وحقانیت یولنده نفسنی فدا ایله‌رك حمی ایله‌ین، میخائیل یاقوویچ هرسنشتین‌نك غدارانه قتلندن متحصل نفرت عمیقینی بلدروب، تأثرات صمیمه‌سنی متوفانك رفیقه‌سنه اشعار ایتمه‌یی وظائف معنویه‌سندن عد ایلر».

بو قرار نامه‌نك برر صورتی تیلغرام ایله پتربورغده‌کی Рѣчь, Око, Товарищъ, Страна Н. Путь Русское Сл. Русскія Вѣдом. وموسقواده‌گی غزیته‌لرینه کوندرلدی.

٣) روسیه مسلمانلری اوچنچی ندوه‌سینك تبریکات وتیلغرافنامهٔ جوابیه‌لری.

ندوه‌یی تبریك ایله آنك مقاصدینه احتساسلرینی بلدرمك اوزره کوندریلان بالجمله تیلغرافنامه‌لر حقنده، ندوه ممنونیتنی اظهار ایلدیکی کبی آتیده‌کی آدرسلره بالخاصه تیلغرافنامهٔ جوابیه‌لر دخی کوندرلدی.

١) تفلیسده زاقفقازیا مفتیسی حسین افندی غائبوف جنابلرینه:
«مسلمانلر ندوه‌سی اظهار ایتدکگز احتساساته تشکر ایدر.»

٢) طرویسقیده زین الله حضرت رسولف جنابلرینه:
«بوتون روسیه مسلمانلری ندوه‌سی تبریکاتکزی ممنونیت ایله دکلادی. ذات عالیکزه تشکراتنی عرض ایدر.»

٣) باکوده، عموم قفقاز مسلمان معلملری ندوه‌سی رئیس حسن بك ملیقوف جنابلرینه:

«بتون روسیه مسلمانلری ندوه‌سی، عموم قافقازیا مسلمان معلملری مؤتمرینك تبریکاتنی هیجانلی شادمانلق ایله ایشتدی؛ امید واردرکه هر ایکی ندوه‌نك مکتبلر مسئله‌سنده‌گی سعیلری بالجمله روسیه مسلمانلریچون پروغراماسی بر تورلو اولاچاق وتدریساتی آنا دیلنده بولناچق بر نمونه مکتبی وجوده کیتریر.»

٤) بادکوبه‌ده «نجات» جمعیتی رئیسی دوقتور سلیمبکوف جنابلرینه :

«بتون روسیه مسلمانلری ندوه‌سی «نجات» جمعیتینک تبریکاتنی، مسلمانلرنک ترقی ومعارفنه خدمت ایدن مذکور جمعیتنک تکمل وتعالیسی دعاسنی رفع ایله کورلتیلی آلقشلر آراسنده دیکلدی.»

روسیه مسلمانلری اوچنچی ندوه‌سینک مصارفنه مقابل پاره بولمق ایچون، ندوه آچلمادن اوّل نیژنی نوغورودده کلمش مسلمانلر طرفندن بر قومیسیون انتخاب اولنمشدی. بو قومیسیون اعانه جمع ایدن تجارلردن مرکب اولوب، خزینه داری، قزان سوداگرلرندن محمدجان افندی کریمف ایدی. ندوه ایچون حاصل اولان هر درلو واردات (خصوصی اعانه‌لر، ندوه بلیتلری اثمانی وسائره) مومی الیه محمدجان افندیده طوپلاندی. ندوه دوام ایتدیکی مدتجه‌ده آنجه ایشی محمدجان افندی کریمف ایله اعانه جمع ایدنلرک تحت مسئولیتنده قالوب هیئات ریاست (پره‌زیدیوم) ندوه‌نک امور مالیه‌سنه اصلا قاریشمادی. ندوه نک خزانه‌ده، خزینه‌دار محمدجان افندی کریمف، واردات ومصارفاتک مفصل بر حسابنامه‌سنی تنظیم ایله ادارهٔ مرکزیه (سینترالنی کامیتیت) ه تقدیم ایده‌جک اولدی.

TÜRK TARİH KURUMU KÜTÜPHANESİ